

KÜÇÜK KAYNARCA'DAN YAŞ ANTLAŞMASI'NA KADAR EFLAK-BOĞDAN ÜZERİNDE OSMANLI-RUS NÜFUZ MÜCADELESİ

SİNAN YÜKSEL*

Karadeniz'in kuzeyinde Kırım Hanlığı topraklarından sonra Osmanlı Devleti için Rusları Karadeniz yönünde durdurmak ve bölgedeki hâkimiyetini devam ettirmek adına en önemli topraklar Eflak-Boğdan topraklarıydı. Eflak ve Boğdan, halklarının tarihi ve kültürel bağları nedeniyle genellikle birlikte anılan iki bölgedir. Osmanlı kaynaklarında bu iki bölge, iki memleket anlamına gelen Memleketeyn ismiyle de adlandırılmaktaydı. Eflak bugünkü Romanya topraklarında kalan bir bölge olup merkezi Bükreş'ti. Boğdan ise Eflak'ın kuzeydoğusunda olup Prut Nehri'nin her iki yakasındaki topraklardan meydana geliyordu¹. Eflak-Boğdan toprakları Osmanlı egemenliğine girdikten, 1711 Prut savaşına kadar yerli beyler tarafından yönetildi. Bu savaş sırasında Eflak ve Boğdan Beylerinin Rus Çar'ı Petro ile anlaşmalarından dolayı Osmanlı Devleti kendisine sadık kalacaklarına inandıkları İstanbul'daki Fenerli beylerden Voyvodalar² atamaya başladı.

Eflak-Boğdan beyliklerinin Osmanlı Devleti'ne karşı çok önemli görevleri vardı. Bu beylikler senelik vergi vermelerinin yanı sıra, Osmanlı Devleti'nin dostuna dost düşmanına düşman davranarak Osmanlı ile sefere katılmak zorundaydı. Aynı zamanda sefere çıkan Osmanlı ordusuna iâşe yardımı yapmak, asker ve zahire yüklü Osmanlı gemileri geleceği zaman Tuna Nehri'nin güvenliğini sağlamak görevleri arasındaydı. Ayrıca Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca düşünceleri ve hareketleriyle ilgili bilgi vermektir³. Bu önemli görevi

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Zonguldak/TÜRKİYE, sinanyksel@yahoo.com

¹ Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Rusların Eflak-Boğdan İşgalleri", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, c.12. Ankara 2002. s. 741; Kemal Karpat, "Eflak", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 10, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 466.

² Eflak, Boğdan ve Erdel beyleri için kullanılan bir unvan olan voyvoda, bir memleketin başkumandanı ve idarecisi anlamlarını taşır. Mihai Maxim, "Voyvoda", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul 2013, s. 127.

³ Viorel Panaite, "Haragüzarların Statüleri: XV. Ve XVIII. Yüzyıllarda Eflak-Boğdan ve Transilvan-

yerine getirmelerinden dolayı Eflak-Boğdan Beylerine “Babıali’nin Avrupa’ya çevrilmiş iki gözü” yakıştırması yapılmıştır⁴. Tüm bunların yanı sıra Eflak-Boğdan toprakları İstanbul’un tahıl ihtiyacını karşılaması açısından da oldukça önemliydi⁵.

18. yüzyıla kadar Avusturya, Macaristan, Lehistan, Kozak saldırılarına uğrayan Eflak-Boğdan toprakları bu yüzyılla birlikte Karadeniz devleti olma ve burada konumunu güçlendirme politikasıyla hareket eden Rusya’nın da doğrudan saldırılarına maruz kaldı. Eflak-Boğdan topraklarının Balkanlara açılan bir kapı konumunda olması, Osmanlı başkentine giden yollar üzerinde bulunmasının yanı sıra Lehistan, Ukrayna ve Kırım Tatarlarının topraklarına geçişte de kullanılabilir durumda olmaları, bölgede hâkimiyet sahası ve topraklarını genişletmek isteyen Rusya için burayı önemli kılıyordu. Eflak-Boğdan toprakları Ruslara askeri, mali ve stratejik olarak önemli kazanımlar sağlayacak değerdeydi. Bunun önemini bilen Çar Petro, Prut Savaşı öncesinde Eflak Beyi Brankovan ve Boğdan Beyi Dimitri Kantemir ile anlaşmalar yapmasına rağmen savaşta yaşadığı yenilgi Rusya’nın bölgeye sokulmasına müsaade etmedi. Çar Petro’nun Dimitri Kantemir ile anlaşması Rusya’nın ilk defa Boğdan siyasetine karışması anlamına geliyordu⁶. Coğrafi olarak da beylik Eflak’a göre Rusya’ya daha yakındı. 1711’de Kantemir ile yapılan Luck Antlaşması’yla Boğdan, Rusya’nın himayesi altında bağımsız bir devlet haline getiriliyordu. Prut’ta yaşanan yenilgi bu düşüncenin hayata geçmesine engel oldu. Dimitri Kantemir Rusya’ya kaçmak zorunda kaldı⁷.

1736-1739 Osmanlı-Rus Savaşı’nda, General Münih de Çar Petro gibi Eflak-Boğdan’a ajanlar gönderip, Osmanlı Devleti’ne karşı birlikte savaş çağrısında bulundu. Bu savaş sırasında Ruslar, 1739’da önce Hotin’i sonrasında Yaş şehrini aldılar. Bu işgal sırasında Ruslar, Osmanlı Devleti ve Fenerli Beylerin yönetiminden kurtulmak isteyen başta boyarlar olmak üzere hoşnutsuz kimseler ve Ortodoks din adamları tarafından memnuniyetle karşılandı. Boyarlar, Fenerli Beylerin görevlerine son verilerek yerli beylerin voyvodalığa getirileceğini düşünmüşlerse de General Münih’in yayınladığı beyanname ve Rus askerlerinin yaptığı hareketler

yahılar Üzerine Bir Çalışma", *Osmanlılar*, cilt: I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 376; Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler, 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000, s. 15.

⁴ Aurel Decei, "Boğdan", *İslam Ansiklopedisi*, cilt:2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997, s. 702.

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, cilt:4, kısım: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 106.

⁶ Decei, a.g.m., s. 702.

⁷ Barbara Jelawich, *Balkan Tarihi 1*, Çeviren: İhsan Durdu, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s. 111-112.

nedeniyle hayal kırıklığına uğradılar⁸. Savaş sırasında Rusya, yaşanan salgın hastalıklar, İsveç tehdidinin ortaya çıkması ve müttefiki Avusturya'nın yaşadığı askeri başarısızlıklar nedeniyle, Eflak-Boğdan'da etkinliğini arttıracak bir başarı elde edemedi. Bunun ile birlikte Rusya'nın Eflak-Boğdan'a ilgisi azalmadı. Rusya 1768-1774 yılları arasında Osmanlı Devleti ile yaptığı savaş sırasında Eflak-Boğdan topraklarını işgal etti. Savaşı bitiren Küçük Kaynarca Antlaşması görüşmeleri sırasında Rusya, Eflak-Boğdan'ın özerk konumunu güçlendirmeye ve buralarda nüfuzunu arttıracak ödünler elde etmeye çalıştı⁹. Küçük Kaynarca Antlaşması maddeleriyle de bunda başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Antlaşmanın 16. maddesiyle Eflak-Boğdan'ı Osmanlılara geri veren Rusya, her iki beylikte genel af ilan edilmesini sağladı. Osmanlı Devletine her iki beyliğin de din işlerinde serbest olmasını, yeni kilise yapılmasını ve eski kiliselerin onarılmasını kabul ettirdi. Ayrıca bir sene boyunca beylikleri terk etmek isteyenlere izin verilmesini, birikmiş vergilerin affının yanı sıra 2 sene vergi alınmamasını, alınan cizye miktarının düşürülmesini ve bundan başka bir şeyin istenmemesini onaylattı. Müslüman olan kapı kethüdalarının yerine, Ortodoks maslahatgüzarların tayin edilmesini, Rus elçilerinin iki beylik işleri için Osmanlı Devleti ile görüşebilmesini ve bu yönde Rus elçilerinin başvurusunun dikkate alınmasını, Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdi¹⁰.

Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Rusya, bir yandan Kırım Hanlığını ele geçirme çalışmaları içerisine girmişken bir yandan da Eflak-Boğdan'da koruyucu devlet olarak nüfuzunu arttırmaya, Osmanlı Devleti'nin Fenerli Beyler üzerindeki etkisini azaltmaya, yerli boyarlar, din adamları, tüccarlar ve halk arasında itibarını yükseltmeye çalıştı. Tüm bu çalışmaların başarılı olmasında İstanbul'daki Rus elçiliğinin rolü çok önemliydi¹¹. Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Rusya ile Osmanlı Devleti arasında Boğdan beyinin atanması konusunda sorun çıktı. Rusya, Grigore Gika'nın¹² Boğdan Beyi olmasında ısrar etti. Osmanlı Devleti başta buna karşı çıksa da geri adım atmak zorunda kaldı¹³. Böylelikle daha başlangıçta Gika'yı

⁸ Sözen, *a.g.e.*, s. 88-89.

⁹ Jelawich, *a.g.e.*, s. 116;122.

¹⁰ Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 115; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, cilt:4, kısım: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 424.

¹¹ G. S. Grosul, *Dunayskie Knyazhestva v Politike Rossii, 1774-1806*, Kişinev 1975, s. 72.

¹² Grigore Gika, Osmanlı Devleti'ne bağlı görünse de Rusya çıkarlarına hizmet ettiği düşünülerek 3 Şubat 1767'de azledildi. Azilden sonra Gika, İstanbul'daki yalısında oturması üzerine davet edilmişse de, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre doğruluğu şüpheli bir şekilde Rusya'ya esir düşmüş ve 3 yıl Rusya'da kaldıktan sonra da geri dönmüştür. Uzunçarşılı, kısım: II, s. 71.

¹³ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, cilt:6, Çeviren: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 63-64.

Boğdan Beyliğine getirmekle Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı bölgede nüfuzunu arttırmak adına önemli bir adım attı.

Osmanlı Devleti, Rusların telkiniyle İstanbul'a şikâyete gelen boyarların istekleri üzerine, Eflak ve Boğdan'ın imtiyazlarını özel bir hattı hümayunla onayladı. Hattı Hümayunla verilen imtiyazlar; vergi ve hukuk işleri, can ve mal güvenliği, savaş sırasında haksız alınan malların geri verilmesi, hem İstanbul'a gerekli kesimlik hayvanların temini hem de Rumeli'deki binaların inşası için gerekli kerestenin teslimatı sırasında yaşanan yolsuzlukların durdurulması, genel af, voyvodaların, boyarlar ve Rumlar arasından memurlarını serbestçe seçebilmeleriyle ilgiliydi¹⁴. Bu hattı hümayunla Osmanlı Devleti, Ruslarla bir sorun yaşamak istemediğini ve Eflak-Boğdan'da yaşayanların durumlarını düzelterek onların devlete olan bağlılıklarını arttırarak Ruslara olan yönelimi engellemeye çalıştı. Bununla birlikte elde edilen kazanımların Rusların etkisiyle olduğunun bilinci ile her iki beylikte Rusya'nın giderek etkisini arttırdığını söyleyebiliriz. Bu durum bir yandan Küçük Kaynarca Antlaşması ile bağımsız hale getirilen Kırım'ın Rusya'ya kaptırılmaması için mücadele eden Osmanlı Devleti'nin Eflak-Boğdan işlerini de gözden ırak tutmaması ve otoritesini sarsacak durumlarda hemen müdahale etmesini gerekli kılıyordu.

Rusya'nın desteğiyle Boğdan beyliğine atanan Gika'nın, Rusların koruyuculuğuna güvenerek İstanbul'dan gelen emirleri yerine getirmemesi, iki sene vergiden muaf olmalarına rağmen Boğdan halkından zorla para toplaması ve bu paralarla kaçacağı yönünde edinilen bilgiler üzerine Osmanlı Devleti, Boğdan'a gönderdiği Karahisarlı Ahmed Bey vasıtasıyla Gika'yı öldürttü¹⁵. Bu müdahale, Boğdan'da Rus etkisinin artmasına bir önlem olduğu gibi, Gika'nın yönetiminden kaynaklı olarak Osmanlı Devleti'ne karşı oluşabilecek bir hoşnutsuzluğun da ortadan kaldırılması için oldukça önemliydi.

Boğdan Bey'i Gika'nın öldürülmesi olayı Rusya tarafından hoş karşılanmasa da, bu dönemde II. Ekaterina¹⁶, Kırım'a yönelik girişimlere öncelik verdiğiinden dolayı çok sert bir tepki göstermedi. II. Ekaterina, beylikler üzerindeki koruyucu devlet prestijini sarsmamak için İstanbul'daki elçisi A. Stahiev'den olayı protesto

¹⁴ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 63-64.

¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 73.

¹⁶ Rus Çariçesinin ismi Türkiye'deki tarihi kaynaklarda II. Katerina, Rusya'daki tarihi kaynaklarında ise II. Ekaterina olarak geçmektedir. Bu çalışmada Çariçenin ismi Rusça aslına sadık kalınarak II. Ekaterina olarak kullanılmıştır. Alfabemizdeki "E" harfi Rusça'da "Ye" olarak okunduğu için Çariçenin adı Rusça'da Yekaterina şeklinde okunmaktadır.

etmesini, fakat bu protestoyu, Osmanlı Devletiyle ilişkilere zarar vermeyecek şekilde yapmasını istedi¹⁷. Bu durum Rusya'nın Beylikler üzerinde o an itibariyle aktif bir siyaset içerisinde olmadığını bir göstergesidir. Bununla birlikte yine de beylikleri kendi kaderlerine bırakmadıklarını hem Osmanlı Devleti'ne hem de bölge halkına gösterip, Osmanlı Devleti üzerinde baskı oluşturmaya çalıştılar.

Gika'nın öldürülmesinden sonra Osmanlı Devleti, devlete sadakati ile bilinen ve devlet adamlarınca sevilen Divan-ı Hümayun Tercümanı Konstantin Muruzi'yi Boğdan beyliğine atadı¹⁸. Böylece beylikteki hoşnutsuzlukları gidermeyi ve boyarlar ile halkın desteğini kazanmak istedi. Bununla birlikte Rusya ile Kırım Hanlığı üzerinde yaşanan nüfuz mücadelesi Osmanlı Devleti'ni Beylikler konusunda da karşı karşıya getirdi. 1779'da iki devlet arasında imzalanan Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin 7. maddesiyle Eflak ve Boğdan ile ilgili, 1739 Belgrat Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin İbrail, Hotin ve Bender'de Hristiyan tebaaya ait olan fakat el koyduğu arazinin tekrar eski sahiplerine geri verilmesi kabul edildi. Bu bölgeler hakkında Rusların işgalleri sırasında aldıkları kararlara dokunulmaması kararlaştırıldı¹⁹.

Eflak-Boğdan konusunda Aynalıkavak Tenkihnamesiyle yeni bazı kazanımlar elde eden Rusya, somut adımlar atarak buralarda konsolosluk açmak için Osmanlı Devleti ile görüşmelere başladı. Beyliklerde kurulacak konsolosluk her açıdan Rusya için önemliydi. Rusya konsolosluk vasıtasıyla bölgedeki nüfuzunu arttırabileceği gibi, beyliklerle ilgili daha düzenli ve doğru bilgi edinebilirdi. Bununla birlikte açılan konsolosluk Rusya'nın Doğu Avrupa'daki ticari, siyasi ve stratejik çıkarları için de faydalı olabilirdi. Eflak-Boğdan'da Rus konsoloslğunun kurulması fikri 1775 yılında, ticaret heyeti tarafından, Rus konsolosluklarının yararı, hangi yabancı devletlerde ve ne şartlarda bulundurulmaları gerektiği konusu ile ilgili görüşler tartışıldığı sırada gündeme getirildi. Ticaret heyeti başkanı A. P. Vorontsov'a göre Tuna Beyliklerinde konsolosluk kurulması, Rusya adına Doğu Avrupa'da aktif bir şekilde gelişen ticari çıkarlar ve siyasi kazanımlar elde etmek için önemliydi. Vorontsov'un bu düşüncesi o tarihlerde Osmanlı Devleti ile bir sorun yaşamak istenilmediğinden dolayı kabul edilmedi²⁰. Aynalıkavak Tenkihnamesiyle Osmanlılarla arasındaki sorunları kendi lehine

¹⁷ Grosul, *a.g.e.*, s. 74.

¹⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 74.

¹⁹ Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çeviren: Nilüfer Epçeli, cilt: 5, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 33-34; Uzunçarşılı, kısım: I, s. 453.

²⁰ Grosul, *a.g.e.*, s. 76-77.

çözümüne kavuştururan Rusya, İstanbul'daki elçisi A. Stahiev'in gönderdiği raporların birinde Eflak-Boğdan'daki durumu yakından takip etmek ve gözlemek için buralara konsolos atanması gerektiği yönündeki teklifiyle konuyu yeniden gündemine aldı²¹. 7 Aralık 1779 tarihinde Eflak-Boğdan ve Bessarebya'da Rusya konsolosluğunun kurulması ile ilgili bir emir çıkarıldı. Başkonsolosluk görevine, Rus asilzade, devlet müşaviri, İstanbul elçiliğinin üyesi S. Laşkarev atandı. Genel in aksine olarak, konsolosluk görevine tüccarlar sınıfından birinin getirilmeyip soylu bir diplomatın atanması bile Rusya'nın bu mevkiyi sadece ticari amaçlarla sınırlı tutmadığını gösterir. Konsolosun Rusya'nın Karadeniz, Balkanlar ve Tuna'daki ticari çıkarlarını korumak gibi son derece önemli görevlerinin yanı sıra²² Rus tüccarlarıyla ilgili konuları acil bir şekilde ihbar etmesi, Osmanlı ordusunun hareketleri, kale tamiratları ve buna benzer savaş hazırlıklarını acil ve eksiksiz olarak bildirmesi ve Eflak-Boğdan Beylerinin davranışlarıyla ilgili bilgi vermesi isteniyordu²³. Konsolos siyasi olarak da Eflak-Boğdan'da devletin çıkarlarını savunmalı ve Beyliklerden alınan detaylı bilgilerle, Osmanlı Devleti'ne kararlı bir şekilde baskı uygulamalıydı²⁴.

A. Stahiev, S. Laşkarev'in İstanbul'a gelmesinden kısa bir süre önce (20 Haziran 1780), Reisülküttap'a başvurarak, Laşkarev'in Eflak-Boğdan konsoloslu olarak atandığını, konsolosluk beraatının verilmesiyle ilgili konuşmak için randevu talebinde bulundu. Reisülküttap, Rus Büyükelçiliğinin baş tercümanı Pizani'ye, Eflak-Boğdan'da bir Rus konsolosunun varlığının "tüm şehri ateşe vermek için bir evin bahçe kapısına yanıcı bir madde bırakılmasına benzediğini" söyledi²⁵. Eflak-Boğdan'a bir Rus konsolosunun atanması ve bunun tanınmasına Osmanlı Devleti şiddetle karşı çıktı. Osmanlı Devleti'nin tavrı aslında anlaşılabilir bir durumdu. Osmanlı devlet adamları konsolosluk vasıtasıyla Rusların bölgede karışıklıklar çıkartacaklarını ve asıl amaçlarının bölgeyi elde etmek olduğu şeklinde algıladığı için konsolosluğun kurulması isteğine karşı çıktı²⁶. Osmanlı Devleti aslında çok da haksız sayılmazdı. II. Ekaterina'nın Stahiev'e gönderdiği talimatlarda aslında ticaretten daha ziyade siyasi nedenlerle konsolosluğun açılmak istendiği net bir şekilde ortadaydı. II.

²¹ *Dokümente Privind Istoria Romîniei, Colectia Eudoxiu de Hurmuzaki, Rapoarte Consulara Ruse (1770-1796)*, DIN "Arhiva Politica Externa a Rusiei", Moscova, Sub Ingridirea Acad. A. Otetea, Romania 1962, s. 19.

²² Grosul, *a.g.e.*, s. 77.

²³ A. A Girs, "Iz Proşlogo Rossiyskogo Konsulstva v Yassax", *Rossiya i Blijny Vostok*, St.Peterburg 1906, s. 3-4.

²⁴ Grosul, *a.g.e.*, s. 77.

²⁵ *Dokümente, a.g.e.*, s. 20.

²⁶ Osman Köse, "Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Turkish Studies*, vol-ume 1/2, Ankara (fall 2006), s. 160.

Ekaterina Stahiev'e gönderdiği mektupta “Siz de biliyorsunuz ki, ticari menfaatlerin ötesinde niyetimiz makul yerlerin hepsinde konsolos ve konsolos yardımcılarını yerleştirerek, bize karşı iyi niyet besleyen din kardeşlerimizle bağlarımızı genişletip, ileride iyi niyetlilerin sayısını çoğaltmaya devam etmektedir” diye yazmıştır²⁷. Bölgede başka devletlerin konsoloslarının olmayışı da Rusların işini kolaylaştırabilecek nitelikteydi²⁸.

Stahiev'in başvurusu üzerine Reisülküttap, Aynalıkavak Tenkihnamesine göre herhangi bir Avrupa devletinin konsolosluğunun bulunmadığı bir bölgede Rusya'nın konsolos atama hakkının olmadığı konusunda ısrar etti. A. Stahiev ise Reisülküttap'ın yanılmakta olduğunu belirterek, gerek duyulduğunda Rusya'nın herhangi bir yerde konsolosluk açabileceğinin anlaşmada açıkça belirtildiğini savundu²⁹. Küçük Kaynarca Antlaşmasında Rusya'nın bütün gerekli yerlerde konsolosluklarını açma hakkının kabul edildiğini bildirdi³⁰. Rus başvekili Osterman'da sadrazama gönderdiği mektupta, Küçük Kaynarca Antlaşmasına göre Rusya'nın uygun göreceği Osmanlı topraklarında konsolos veya konsolos vekili atanmasına Osmanlı Devleti'nin izin verileceğinin yazılmış olduğunu, Osmanlı Devleti'nin dost devletlerin konsoloslarına verdiği itibar ve yaptığı muamelelerin Rus konsoloslarına da yapılması gerektiğini bildirdi³¹. Osmanlı Devleti ise Ruslardan farklı olarak Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 11. maddesini yorumluyordu. Reisülküttap, bu maddede yer alan “*Amme-i Mevaki*” tabirini, Rus tüccarlarının yoğun olarak ticari faaliyet gösterdikleri yerler olarak değerlendiriyordu. Bundan dolayı da Rusların isteklerini reddetti³². Aslında Osmanlı Devleti anlaşma da açık olmasına rağmen Rusya'nın bölgede sorunlar çıkartabileceğini ve bölgede nüfuzunu artırıp bölgeyi ele geçireceği endişesinden dolayı maddeyi kendi çıkarları doğrultusunda yorumluyordu. Sadrazamın Rusya'ya izin verildikten sonra Padişaha yazdığı yazıda bu durum açıkça ifade edilmiştir. Sadrazam I. Abdülhamit'e, Kaynarca Antlaşması gereğince Eflak-Boğdan'a konsolos ikametine ruhsat verilmesine ne kadar tereddüt edildiyse de padişaha yakıştığı gibi bir yol bulunamadığından antlaşmaya dayanarak izin verildiğini yazdı³³.

²⁷ Grosul, *a.g.e.*, s. 78.

²⁸ Girs, *a.g.m.*, s. 4.

²⁹ Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1807, *Slavic and East-European Studies*, Vol. 8, No: 3/4, (Autumn-Winter 1963), Canada, s. 207.

³⁰ G. L. Kesselbrenner, *Hronika Odnoy Diplomaticheskoy Karyeri*, Moskva 1987, s. 92.

³¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Düvel-i Ecnabiye Defterleri (A.DVN.DVE.d.) 083/1-160(166).

³² Köse, *a.g.m.*, s. 160.

³³ BOA. Ali Emiri (AE) SABH. I (Abdülhamid I), 1659.

Stahiev'e gönderilen yazılı emirlerde, Küçük Kaynarca Antlaşması ve Aynalıkavak tenkihnamelerine dayanarak kararlı bir şekilde taviz vermeden görüşmeleri yürütmesi istendi. Reisülküttap'ta aynı kararlılıkta direniyordu. Stahiev'e yaptığı açıklamada, Eflak-Boğdan'a konsolos atanmasının bazı karışıklık ve söylentilere neden olacağını, bu durumun iki tarafında huzurunu bozacağını ve Rus ticaretine de faydasının olmayacağını, Rusların ticari menfaatlerinin daha önce olduğu gibi konsolos olmadan da korunacağını, konsolosluğun Müslüman halkın ikamet ettiği bölgelerde açılmasının daha uygun olduğunu vurguladı. İki devlet arasındaki anlaşmazlığa, Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin imzalanmasında olduğu gibi Fransa arabulucu olarak karıştı. İstanbul'daki Fransız elçisi Saint Priest, Osmanlı Hükümeti'ne Rusların konsolosluk kurulması isteklerini kabul etmesini fakat konsolosun Eflak-Boğdan Beyleri ve halkı ile doğrudan temasın engellenmesi açısından konsolosluğun bura sınırlarının dışında kurulmasını tavsiye etti³⁴. St. Priest'in yaptığı teklifi Akkerman, Kalas ve İbrail'i bu bölgeler merkezden uzak olması ve konsolosun faaliyetlerinin takibinin ve konsolosun kıskırtmalarının sonucu ayaklanacak halka müdahalenin zor olacağı gerekçesiyle Osmanlı Devleti kabul etmedi³⁵.

St. Priest'in ısrarları ve uzun görüşmelerden sonra her iki taraf konsolosluğun Silistre'de açılması konusunda anlaştı. 1780 yılının Kasım ayında, Laşkarev'in Silistre'ye konsolos atanması konusunda ön mutabakata varıldı³⁶. Ön mutabakat sonrası Osmanlı Devleti, Özi Valisi, Hotin, Bender, Özi muhafızlarına, Silistre, Bucak dahilindeki kazaların yöneticilerine Eflak ve Boğdan Voyvodalarına emirler göndererek Silistre, Bucak, Eflak ve Boğdan'a gelen Rus tüccarlarının işlerini görmek üzere Serciyos Laskarev'in konsolos olarak atandığını bildirdi³⁷. Stahiev'in başarı olarak gördüğü bu kararı Rus Hükümeti taviz olarak algıladı. Stahiev'e göre konsolosluk idaresinin Silistre'de olması Rusya'nın çıkarları için önemliydi. Buradan Tuna Nehri'nin her iki yakasında olup bitenlerin takip edilebileceğini hükümetine bildirdi³⁸. Buna rağmen Rus hükümeti, 16 Ocak 1781'de Stahiev'den konsolosluğun Silistre'de açılmasının iptalini istedi. Bu konuda hiç bir şekilde taviz verilmemesini, kararlı bir şekilde Osmanlı Hükümeti'nden Küçük Kaynarca Antlaşmasının yükümlülüklerinin yerine getirilmesini talep etmesi

³⁴ *Dokümente, a.g.e., s. 20.*

³⁵ Köse, a.g.m., s. 161-162.

³⁶ Grosul, a.g.e., s. 78-79.

³⁷ BOA A.DVN.DVE.d.092/10-7 (10)

³⁸ *Dokümente, a.g.e., s. 21.*

istendi. Rus Hükümeti görüşmelerin uzaması ve bir sonucun alınmamasından dolayı Stahiev'i görevinden aldı. Bu durum Rusya'nın Kırım'ın nihai katılımı doğrultusunda tasarladığı yeni önlemlerle ilgili olarak, İstanbul'daki elçiliğin durumunu sağlamlaştırmak istemesinin de bir sonucuydu. Ancak Stahiev'in geri çağrılmasının nedeni, Laşkarev'in atanması konusunda yaptığı hatalar oldu. Rus Hükümeti'nin düşüncesiyle bu meselenin gidişatına başarı getirebilecek tek şey yeni elçinin atanmasıydı. İstanbul'a Rusya'nın temsilcisi olarak, Osmanlı Devleti'nin kurumsal düzenini ve Osmanlı devlet adamalarının özelliklerini iyi bilen deneyimli bir diplomat olan Ya. I. Bulgakov atandı. Konsolosluk meselesi Bulgakov'un İstanbul'a gelmesiyle yeni bir seyir takip etti. Bulgakov'un, Osmanlı Hükümeti'ne yaptığı diplomatik girişimler, Rusya'nın taleplerini desteklemek için hizmette bulunması doğrultusunda talimatlar alan İstanbul'daki Avusturya elçisi tarafından da destek gördü. Osmanlı Devleti işi doğrudan Petersburg'da çözmek için bir elçi gönderdi. Sadrazam gönderdiği elçi ile, II. Ekaterina'dan konsolos ikametgahının Silistre'de olması ile ilgili alınan kararı onaylamasını istiyordu. Rus Hükümeti, Osmanlı Devleti'nin Rus konsolosunu Tuna Prenslıklarına sokmamaya yönelik girişimini kararlı bir şekilde geri çevirdi³⁹. Elçiye Sadrazam'a iletmesi için Başbakan yardımcısı İ. A. Osterman ve General-Feldmareşal P. A. Rummyantsev-Zadunayskiy birer mektup yazdılar. Bu mektuplarda Rusya tarafından barış antlaşmalarına sonuna kadar uyulduğunu, Osmanlı Devleti'nin de bu antlaşmalara uyacağından şüphe duyulmadığını, iki devlet arasında barışın ve huzurun devamı için konsolosluk meselesinin barış antlaşmalarına tam bir uyum içinde halledilmesi için bütün çarelere başvurulacağına ümit edildiği vurgulanıyordu⁴⁰. Daha fazla baskılara dayanamayan Osmanlı Devleti, Aralık 1781'de Laşkarev'in Bükreş'e konsolos atanmasını kabul etti. Böylece Eflak-Boğdan'da Rus Konsololuğu'nun açılması konusunda yaklaşık 2 yıl süren diplomatik mücadele Rusların istediği şekilde çözümlendi⁴¹. Osmanlı Devleti Ocak 1782'de Özi Valisi, Hotin ve Bender muhafızları, kadıları, naibleri ile Eflak ve Boğdan Beylerine gönderdiği yeni emirle Rus beyzadelerinden Serciyos Laskrok'un Bucak, Eflak ve Boğdan'a karadan, denizden ve nehirden gelip giden Rus tüccarlarının işlerini görmek üzere Bükreş'te oturmasına izin verildiğini, ayrıca ticaret gereğince Bucak, Eflak ve Boğdan'da istediği yere gitmeye ve kalmaya izni olduğunu, bunun hiç kimse tarafından

³⁹ Grosul, *a.g.e.*, s. 79-80.

⁴⁰ Kesselbrenner, *a.g.e.*, s. 95.

⁴¹ Grosul, *a.g.e.*, s. 80.

engellenmemesini bildirdi⁴². Laşkarev, 12 Şubat 1782'de memurlarıyla birlikte İstanbul'dan Bükreş'e geldi⁴³. Petersburg'a gönderdiği raporunda 3 Mart'ta Yaş'a geldiğini 16 Mart'ta da Boğdan Bey'i Muruzi tarafından genel konsolos olarak kabul edildiğini bildirdi⁴⁴.

Laşkarev, Prens Bezborodko'ya Muruzi'nin kendisini diplomatik teşrifata uygun olarak karşıladığını, kendisinin gelişinden duyduğu memnuniyetsizliği gizlemediğini, yapılan sohbette Muruzi'nin sultanın sadık hizmetçisi olarak övündüğünü, buna delil olarak da İstanbul'dan 60 bin kilo buğday gönderme fermanı aldığını, kendisinin ise 100 bin kilodan fazla gönderdiğini anlattığını bildirdi⁴⁵. Konstantin Muruzi, konsolosluk konusunda Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmeler sırasında, Rusya'nın açacağı konsolosluktan duyduğu rahatsızlığı açık bir şekilde ifade etmişti. Kendi divanındaki toplantılarda Osmanlı Devleti'nin burada konsolosluğun açılmasına izin vermeyeceği yönünde konuşmalar yapmıştı. Bunun yanı sıra İstanbul'daki temsilcileri aracılığıyla konsolosluğun kurulmasının, Eflak-Boğdan'ın istilasına atılacak bir adım olduğu söylentilerini çıkarmıştı. Rus sarayının konsolosa yavaş yavaş güya maiyet erkânı için subaylar, sonunda da askerler ve alaylar göndermeye başlayacağını, zaten Osmanlı egemenliğinden çıkmak isteyen halkı kıskırtacağı ve Eflak-Boğdan'ı ele geçireceklerini yaydı⁴⁶. Konstantin Muruzi, İstanbul'a gönderdiği uzun mektupta Laşkarev ve onun faaliyetleriyle ilgili bilgi verdi. Mektubunda Laşkarev'i dolandırıcı, rüşvet alan, kibirli ve edepsiz biri olarak nitelendirdi. Boğdan ahalisinin kendisine itibar etmediğini, onun memleket işlerine müdahalesi şöyle dursun henüz görevini yerine getirecek işler olmamasına rağmen onun tayin edilmesinin hayretle karşılandığını yazdı⁴⁷. Konstantin Muruzi'nin açık düşmanlığı, Laşkarev'in işinin çok da kolay olmayacağını ortaya koyuyordu.

Konstantin Muruzi ile görüştüktan sonra Laşkarev bölgeyi ve insanları tanımak adına girişimlerde bulundu. Bu girişimlerinde kilise yetkilileri, rahipler, boyarlar ve reyanın önde gelenleriyle toplantılar yaptı. Bu toplantılar sadece ticari konularla sınırlı değil aynı zamanda, Rus nüfuzunun yayılabilmesi için yapılan

⁴² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Hariciye (C.HR.), 6974.

⁴³ Markov, Laşkarev ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Onun Bükreş'e geliş tarihini Yorga'ya göre 2 Şubat, İstanbul'daki Venedik elçisinin yazışmalarına göre ise 8 Şubat olduğunu, gerçekte ise geliş tarihinin 12 Şubat olduğunu söyler. Markov, a.g.m., s. 211.

⁴⁴ Kesselbrenner, *a.g.e.*, s. 97.

⁴⁵ Kesselbrenner, *a.g.e.*, s. 97.

⁴⁶ Grosul, *a.g.e.*, s. 80.

⁴⁷ BOA. A.DVN. DVE. 18/35

toplantılardı⁴⁸. Laşkarev'in bölgeye gelmesiyle Rus diplomatlarının faaliyetleri bariz bir şekilde arttı. İstanbul'a gönderilen düzenli ve ayrıntılı bilgiler sayesinde Bulgakov, Babialı'ye Küçük Kaynarca Antlaşması hükümlerini yerine getirmesi ile ilgili bir takım diplomatik girişimlerde bulundu. Bunun sonucunda Babialı, yeniçeriler ile tüccarlara keyfi olarak Eflak-Boğdan sınırlarını geçmelerini, orada toprak satın almalarını, yerleşip ticaret yapmalarını yasaklayan yeni fermanlar çıkarmak zorunda kaldı⁴⁹.

Bükreş'teki konsolosluk Rusya için oldukça önemliydi. Konsolosluğun ödemeleri için ayrılan para da bu önemi ortaya koyuyordu. 1782 yılının Mayıs ayında Rus Hükümeti, konsolosluğun ödeme tutarını 3560 ruble olarak tespit etti. Tespit edilen bu tutar, Avrupa'nın batısındaki Rus konsolosluklarına ayrılan tutardan daha yüksekti⁵⁰. Konsolosun faaliyetlerini daha rahat yapabilmesi ve Rus nüfuzunu bölge de güçlendirebilmesi için bu para önemliydi.

Rusya'nın Bükreş'e açmış olduğu konsolosluk, Osmanlı Devleti kadar Avusturya'yı da endişelendirdi. Avusturya bölgedeki çıkarlarını korumak için Bükreş'e Stephano Raiceviç'i konsolos olarak atadı. Raiceviç, Osmanlı Devleti'nin kendisini Avusturya konsolosluğuna tanınmasını beklemeden 23 Temmuz 1782'de Bükreş'e geldi. Avusturya bu tarihlerde Rusya'nın bölgede etkin oluşunun sadece Osmanlı Devleti için değil kendi çıkarları içinde olumsuz bir durum yaratacağının farkındaydı. Bundan dolayı Rusya ile ittifak⁵¹ yaparak, onu frenlemeyi ve kendi çıkarları doğrultusunda onlara bir yön vermeyi planlıyordu. Rusya'nın hemen ardından Bükreş'te konsolosluk açma isteği Avusturya'nın çıkarlarının korunması adına önemliydi. Rusya ile yapılan ittifakla kurulması düşünülen Daçya Krallığı hakkında çıkan haberler Rusya'nın Eflak-Boğdan'daki nüfuzunu artırıyordu. Açılan konsoloslukla Avusturya bölgede Rusların faaliyetlerini yakından takip edebiliyordu. İki devletin faaliyetleri sonucunda Eflak-Boğdan'da Osmanlı Devleti ve Fenerli Beylerin yönetiminden kurtulmak isteyenlerin Rus ve Avusturya konsoloslukları etrafında toplanmaları mümkündü. Bu da bölgede Osmanlı

⁴⁸ Köse, a.g.m., s. 164.

⁴⁹ Grosul, a.g.e., s. 80-81.

⁵⁰ *Dokümente*, a.g.e., s. 21.

⁵¹ II. Ekaterina ile II. Joseph arasında, 1780 Haziran'ında Mogilev'de buluşmayla başlayan sonrasında da ikili arasında yazılan mektuplarla şekillenen ittifak anlaşmasıyla, iki devlet Osmanlı Devleti topraklarını aralarında paylaşıyordu. Ayrıca İstanbul merkezli bir Grek İmparatorluğu ile Eflak-Boğdan merkezli Daçya Krallığının yeniden kurulması düşünülüyordu. O tarihlerde gerçekleşmesi çok da mümkün olmayan Grek Projesi için daha fazla bilgi için bakınız, Sinan Yüksel, "1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı 23 (2017/1), İstanbul 2017.

Devleti'nin egemenliğinin sarsılmasına yol açabilirdi. Bundan dolayı Osmanlı Devleti, Avusturya'nın konsolosluk açma isteğine de direnmeye çalıştı. Fakat ittifak gereği birlikte hareket eden, Avusturya ve Rusya'nın diplomatik girişimlerine karşı gelemedi⁵². Tabii burada şunun da altını çizmek gerekir ki bu tarihlerde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım Hanlığı üzerindeki çekişmeler hat safhaya gelmiş ve Kırım'da Şahin Giray'ın hanlığa getirilmesiyle de üstünlük Ruslara geçmişti. Kırım Hanlığı üzerinde yapılan mücadelenin yeni bir Rus savaşı çıkarabileceği endişesine bir de Grek Projesi söylentilerinin eklenmesi Osmanlı Devleti'nin tedirginliğinin artmasına ve Rusya ve Avusturya karşısında diplomatik anlamda geri adım atmasına neden oldu⁵³.

Rusya ve Avusturya'nın İstanbul'da diplomatik girişimleri devam ederken, Osmanlı Devleti Eflak Bey'i Aleksandır İpsilanti'yi görevinden aldı ve yerine Nikola Karaca'yı atadı⁵⁴. Laşkarev, N. Karaca ile daha yakın bir ilişki kurdu. Hemen hemen her Pazar N. Karaca'nın misafiri olarak onunla görüşmeler yaptı. Fakat bu durum başkomutan Nicolae Ventura'nın muhalefetiyle karşılaştı. Kısa bir süre sonra N. Karaca'da bu özel görüşmelerden çekindiğini ifade etti. Böylece Pazar ziyaretleri son buldu⁵⁵. Bu ziyaretler Laşkarev'in Eflak Beyini etkisi altına alması adına önemliydi. Yaklaşık 11 ay Eflak-Boğdan'da Rus konsolosluğunda kalan Laşkarev, Aralık 1782'de yarbay rütbesine terfi ettirilerek, Kırım Han'ı Şahin Giray'ın sarayına diplomatik yönetici olarak atandı. Laşkarev, Eflak ve Boğdan Beyliklerinde kaldığı süre içerisinde hükümeti adına önemli çalışmalar yapmayı başardı⁵⁶. Laşkarev'in girişimleriyle Ağustos 1782'de Rus gemilerine Tuna'ya ve tüm limanlarına giriş hakkı verildi. Bunun üzerine çıkarılan Sultan fermanı yerel idareye, ticari işler için Tuna'ya gelen Rus ticaret gemilerinin Tuna'ya girişlerine engel olunmamasını, Tuna rıhtımlarına serbestçe yanaşmalarına müsaade edilmesini, diğer Avrupalı devletlerin ödediği vergilerin dışında vergi alınmamasını, gümrük vergisinin de sadece bir defa alınmasını emrediyordu.

⁵² Raiçeviç'in Osmanlı Devleti tarafından tanınması 16 Ekim 1783'ü buldu. Markov, a.g.m., s. 212. Osmanlı Devlet adamları Rus konsoloslugu gibi, Avusturya konsolosluginun da bölgede kendisine sorun çıkaracağını düşünerek işi ağırından aldı. Fakat İsveç elçisinin söylediği gibi Eflak-Boğdan'da Avusturya'nın konsolosluk açması Rusya ile Avusturya'nın arasını açması açısından Osmanlı Devleti için yararlı da olabilirdi. BOA, Hatt-ı Hümayün (HAT), 22/1066. İki devlet arasında ne kadar ittifak da olsa Markov'un da ifade ettiği gibi Raiçeviç, Laşkarev'in diplomatik rakibiydi. Markov, a.g.m., s. 212.

⁵³ Grosul, a.g.e., s. 80-81.

⁵⁴ Uzunçarşılı, kısım: II, s. 58.

⁵⁵ *Dokumente*, a.g.e., s. 23.

⁵⁶ Markov, a.g.m., s. 215.

Bunun dışında Laşkarev, Eflak-Boğdan'da esir ve kaçak olan Rusların vatanlarına geri dönmelerine de yardımcı oldu⁵⁷.

Ruslar bir yandan Laşkarev'in faaliyetleriyle Eflak-Boğdan'da nüfuzunu arttırmaya çalışırken bir yandan da birinci hedefleri olan Kırım Hanlığını topraklarına katma çalışmalarına hız verdi. Bu bağlamda II. Ekaterina, İstanbul'daki elçisi Bulgakov aracılığıyla Osmanlı Devleti üzerinde baskıyı arttırmaya çalıştı. Bulgakov, 4 Kasım 1782'de Osmanlı Devleti'ne bir ultiimatome verdi. Bu ultiimatome İstanbul'daki Avusturya elçisi Herbert Rathkael'de destekledi ve o da Osmanlı Devleti'ne Rus isteklerinin kabulü yönünde bir takrir verdi. Bulgakov, verdiği ultiimatomda, yiyecek, mühimmat ve savaş gemilerinin Osmanlı Devleti deniz ve topraklarından geçmelerine müsaade edilmesini, Osmanlı Devleti tarafından Tatarların işlerine karışılmamasını ve hanlığın bağımsızlığına müdahale edilmemesini, Eflak-Boğdan memleketleri hakkında 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması gereğince kabul edilen şartların uygulanmasını, verecekleri cizyenin belirlenmesi ve antlaşmaya aykırı olarak zorla konulan yüklerin kaldırılmasına dair görüşmelerin yapılmasını istedi⁵⁸. 31 Aralık 1782'de Bulgakov'a gönderilen talimatnameyle Eflak ve Boğdan sorunuyla ilgili özel bir anlaşmanın imzalanmasında ısrar etmesi istendi. Bu anlaşmada Beyliklerin tüm imtiyazları teyit edilecek ve gelecekte yükümlü oldukları haraç miktarları net olarak belirlenecekti⁵⁹.

İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken, Rusya ile Avusturya'nın ittifak yaptığı ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaş hazırlıkları içerisinde olduklarına dair haberler, Eflak-Boğdan'da boyarlar arasında tartışılmaya başlandı. Bazı boyarlar, yerli hükümdarların seçilmesi zamanının geldiğini düşünüyorlardı. Bu boyarlar Osmanlı egemenliğinden kurtaracak bir savaş beklentisi içerisine girdi. Bununla birlikte bazı boyarlar ise Osmanlı Devleti'nin öfkelerini uyandırmaktan çekiniyordu. Osmanlı egemenliğinden çıkabilmek için bu fırsatı kaçırmak istemeyen bazı boyarlar N. Karaca'nın, yasaklamasına rağmen Laşkarev'in yerine 1783 Şubatı'nın başında Bükreş'e Rus konsolosu olarak atanan İvan Severin'i ziyaret ettiler. Boyarlar savaş çıkacağı korkusuyla huzursuzluk içindeydi. N. Karaca'nın sırdaşı sayılan ve onun silahlarını taşımakla görevli olan İ. Vacerescu'da, İ. Severin'i ziyaret edenler arasındaydı. İ. Vacerescu, İ. Severin'e yaptığı ziyaretlerde ona Osmanlı

⁵⁷ Kesselbrenner, *a.g.e.*, s. 98.

⁵⁸ İki devletin verdikleri ultiimatome için bkz. Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, ikinci tab'ı, Dersaadet (Matbaa-i Osmaniye) 1309, s. 230-231; 352-354.

⁵⁹ Grosul, *a.g.e.*, s. 81.

Devleti'nin savaş hazırlıklarının yanı sıra, Osmanlı Devleti'nin Eflak'ı zor durumda bırakan hayvan yemi, malzeme, para ile diğer talepleri hakkında bilgiler verdi. İ. Vacerescu'nun bu ziyaretleri ikili arasında bir yakınlığın oluşmasına neden oldu⁶⁰. İ. Severin bu durumdan yararlanarak konumunu güçlendirmeye çalıştı.

Bulgakov, Eflak-Boğdan ile ilgili aldığı yeni talimatname gereğince, İ. Severin'den, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın ihlalleri ve Eflak'ın ödeme kapasitesi hakkında N. Karaca'dan ayrıntılı bilgi almasını istedi. Antlaşmanın ihlali ile ilgili N. Karaca tarafından hazırlanan inceleme yazısının İ. Severin tarafından Bulgakov'a gönderildiği tarihlerde Osmanlı Devleti, Eflak Beyi'nden İbrail ve Silistre'ye hayvan yemlerinin gönderilmesi ile İsmail ve Özü'ye amele gönderilmesini emretti⁶¹. Bu emirler sonrasında boyarların bir kısmı ve kilise mensupları İ. Severin'i ziyaret ettiler. Bu ziyaretlerinde Osmanlı Devleti'nin yeni isteklerini yerine getiremeyeceklerini bunların gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirttiler. İlk olarak bu durumu bildirmek üzere İstanbul'a bir temsilci göndermeyi düşündüklerini ama sonradan ülkenin kötü durumunu anlatan bir arz yazdıklarını anlattılar. Bu ziyaretten bir kaç gün sonra Kapıcıbaşı Selim Ağa İsmail'deki çalışmalarla ilgilenmesi göreviyle Bükreş'e geldi. Eflak Bey'i N. Karaca onunla 3 saate yakın görüştü. Ona, Osmanlı Devleti'nin aşırı talepleri karşısında güç duruma düştüklerini anlattıktan sonra boyarlar tarafından yazılan arzın İstanbul'a gönderilmesini engelleyemeyeceğini söyledi. Bu sırada İ. Vacaescu, İ. Severin'e tüm boyarlar adına bir ziyaret yaparak, Boğdan'ın eski hükümdarı K. Muruzi'nin Eflak veya Boğdan'a Bey olabilmek için dolaplar çevirdiğini, buna engel olunması için İstanbul'daki Rus elçisinin bilgilendirilmesini istedi. İ. Vacerescu'dan sonra başpiskopos da İ. Severin'e Rusça konuşan ve çok yakınlarda Petersburg'a gitmiş olan Rum manastır başrahibi Dosifei'yi gönderdi ve tüm din adamları adına Rusya'nın Eflak-Boğdan Beyliklerine karşı sorumluluklarına uygun olarak K. Muruzi'nin hükümdar olmaması için aracı olmasını talep etti⁶². Bu durum boyarlar ve din adamlarının Rusları kendilerinin koruyucusu olarak gördüklerini ve onların sayesinde Osmanlı Devleti'ne baskı yapabileceklerini düşündüklerini göstermesi bakımından önemlidir.

1783 Nisan'ının sonlarına doğru İ. Severin Yaş şehrine gitti. Yaş'ta da boyarlar arasında Bükreş'tekine benzeyen bir ortam buldu. Boyar önde gelenleri İ. Severin'e hizmetinde olduklarını ve ona düzenli bilgi gönderecekleri sözünü

⁶⁰ *Dokümente, a.g.e.*, s. 24-25.

⁶¹ *Dokümente, a.g.e.*, s. 25; Grosul, *a.g.e.*, s. 81-82.

⁶² *Dokümente, a.g.e.*, s. 25.

verdiler. Başpiskopos Gavril de İ. Severin'e sıkı bir bağlantı kurmak istediğini söyledi. İ. Severin, Boğdan Bey'i Al. Mavrocordat'a başvurarak Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca Antlaşması'na aykırı taleplerini ve gönderilen paralar hakkında bilgi vermesini istedi. Biraz gecikmeli de olsa bu yazıyı aldı⁶³. İ. Severin'in aldığı bu bilgiler oldukça değerliydi. Çünkü bu bilgiler Bulgakov'un işini oldukça kolaylaştırıyordu. Bu bilgiler ışığında Bulgakov, daha somut adımlar atarak Osmanlı devlet adamlarını sıkıştırıyordu. Rusya'nın 1782 yılının sonunda İstanbul'da başlattığı diplomatik girişimler, Avusturya ile yapılan ittifak, Grek Projesi ile ilgili çıkan söylentiler Osmanlı Devleti üzerinde baskı oluşturdu. Bu baskının sonucunda Rusya, 8 Nisan 1783'te Kırım'ı ilhak etti. Rusya ile savaşı göze alamayan Osmanlı Devleti bu oldu bittigi kabul ettiği gibi, Rusya ile yaptığı görüşmelerde adım adım tavizler vermek zorunda kaldı⁶⁴.

Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakının tartışmaları devam ederken, Mayıs ayının ilk günlerinde Bulgakov, Eflak ve Boğdan'ın durumuyla ilgili yeni isteklerde bulundu⁶⁵. Bu arada Rusya'nın Boğdan'a Avusturya'nın ise Eflak'a kendilerine yakın kişileri bey olarak atanması konusunda Osmanlı Devleti'ne baskı yapacakları yönünde İstanbul'a haberler geliyordu⁶⁶. Osmanlı Devleti görüşmeleri ağırdan almaya çalışıyordu. İstanbul'daki bu görüşmelerin neticesi Eflak'ta merakla bekleniyordu. N. Karaca, divan üyelerinin de onayını alarak, boyarlardan birini bayram peşkeşini elden götürme bahanesiyle İstanbul'a göndermeyi planladı. N. Karaca'nın asıl amacı İstanbul'daki Rus-Osmanlı pazarlıklarını yerinde takip etmektir. Fakat N. Karaca'nın beklenmedik bir şekilde görevinden alınması bu planın gerçekleşmesine engel oldu. Osmanlı Devleti, N. Karaca'nın kararsız davranışlarından ve Osmanlı karşıtı tutumlarının artmasından rahatsızlık duydu. Bölgede otoritesini güçlendirmek adına, Ruslarla daha önce yapılan anlaşmalara aykırı olmasına rağmen onu görevinden aldı. Buna rağmen Rus Hükümeti, bu duruma itiraz etmedi. Rus Hükümeti, Osmanlı Devleti ile 21 Haziran 1783'te ticaret ve dostluk anlaşması yapmıştı. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesini tehlikeye düşürmemek adına muhtemelen Rus Hükümeti böyle davrandı⁶⁷.

Aralık 1783'te Bulgakov, Kırım ile Eflak-Boğdan meselesini yeniden gündeme getirdi. Yapılan görüşmeler sonrasında 8 Ocak 1784 tarihinde Kırım

⁶³ *Dokümente, a.g.e.*, s. 26.

⁶⁴ Grosul, *a.g.e.*, s. 81-82.

⁶⁵ *Dokümente, a.g.e.*, s. 26.

⁶⁶ BOA Cevdet Hariciye (CHR.) 74/3681.

⁶⁷ *Dokümente, a.g.e.*, s. 26.

Konvansiyonu ve Tuna Prenslikleri ile ilgili sözleşme imzalandı. Bu sözleşmeyle Osmanlı Devleti, Kırım yarımadası üzerindeki iddialarından vazgeçti. Kırım'ın ilhakını tanıdı. Grosul'a göre Kırım sorununun barış yoluyla çözümlenmesinde, Rus diplomatlarının Eflak-Boğdan'ı korumak için yaptıkları etkin çıkışın rolü büyüktü. Ona göre Kırım'ın yanı sıra kendisi için önemli gelir bölgelerini kaybetmekten korkan Osmanlı Devleti, Kırım konusunda askeri olarak rövanş alma fikrinden geçici olarak vazgeçmek zorunda kaldı⁶⁸.

Bulgakov, hükümetini sözleşmeyle ilgili bilgilendirirken, “*Eflak-Boğdan sözleşmesini Efendimize sadık kalarak sunmuş olduğum tasarının her kelimesine denk gelen haliyle*” kabul ettirdiğini bildirdi. Sözleşme 12 maddeden ibaretti. Sözleşmeye göre Osmanlı Devleti, Küçük Kaynarca Antlaşması ve Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin Eflak-Boğdan'a ilişkin hükümlerini tam olarak yerine getirmeyi taahhüt ediyordu. Yapılan sözleşmeyle Eflak-Boğdan'ın ödeyecekleri haraçlar sabit hale getirildi. Osmanlı Devleti bu meblağın üzerinde hiç bir talepte bulunmayacağını kabul ediyordu. Haraç oranlarının sabitlenmesi Rusya'ya Osmanlı Devleti bu maddeyi ihlal ettiği takdirde, Eflak-Boğdan'da Osmanlı Devleti'nin durumunu zayıflatmak ve kendi nüfuzunu arttırmak amacıyla himayesini kullanmasına imkân verecekti. Bu bağlamda yasal dayanağı olmadan beylerin değişmezliği ile ilgili madde de oldukça önemliydi. Bu madde 1774 tarihli Hattı Şerifte yazılı olunan kanıtlanmış ve bariz bir suç işlemedikleri sürece Beyleri değiştirmemekle ilgili Osmanlı Devleti'nin yükümlülüklerini teyit ediyordu. 1784 Ocak ayında, Osmanlı Devleti sözleşmeye dayanarak Beylikler için çıkardığı Hattı Şerifin bir nüshasını da Bulgakov'a verdi⁶⁹. Bulgakov, bir mektupla Hattı Hümayunun bir nüshasını Severin'e gönderdi. Severin'e yazdığı mektupta Bulgakov, “*emanet edilen bölgeleri geliştirmek beylerin sorumluluğundadır. Onlar ve beylikleri bu saadet ve himaye için Çarıçeye minnettar kalıp, ileride layıkıyla onun yanında olmaları gerekiyor*” diye yazdı⁷⁰. Bulgakov, hattı hümayunun Rusya'nın baskı ve çabalarıyla çıktığının, beylerin ve Eflak-Boğdan halkının daha güven ve huzur içinde yaşamalarını kendilerine borçlu olduğunu hatırlatıp, onların Rusların desteğini kaybetmemek adına hareket etmelerini istiyordu. Verilen hattı

⁶⁸ Grosul, *a.g.e.*, s. 82.

⁶⁹ Grosul, *a.g.e.*, s. 84. Hattı şerifle, Eflak'ın 619 kese Boğdan'ın ise 135 kese Osmanlı Devleti'ne cizye göndermesi kararlaştırıldı. Ayrıca, Eflak-Boğdan'dan istenilen malzemeler fazla miktarda olmayacak, alınanların parası verilecek ve halka taşınmayacaktı. Eflak ve Boğdan'a dışarıdan gelen ve halkın arazisine el koymaya çalışanlara izin verilmeyecekti. Böyle el konulan araziler varsa sahiplerine geri verilecekti. Çok gerekli olmadıkça Osmanlı Devleti Eflak-Boğdan'a memur göndermeyecekti. Gönderdikleri de uzun süreli kalmayacaklardı. Köse, 1774..., s. 166-167.

⁷⁰ Girs, *a.g.m.*, s. 19.

şerifle senedin içeriği açıklanıp somutlaştırıldı. Böylece 1783 Mayıs ayından 1784 Ocak ayına kadar süren Rus-Osmanlı görüşmeleri sonucunda Eflak-Boğdan'a ilişkin yabancı devletlerin aracılığı olmadan ilk ikili anlaşma imzalandı. İmzalanan sözleşme Eflak-Boğdan'da Rusya'nın nüfuzunu güçlendirdi⁷¹.

1784'teki Hattı Şerif Eflak ve Boğdan'daki bağımsızlık beklentisi içinde olan boyarları hayal kırıklığına uğrattı. Boyarlar hem İ. Severin'e hem de Bükreş'teki Avusturya konsolosuna memnuniyetsizliklerini dile getirdiler. Hattı Şerifin gönderilmesinden hemen hemen bir ay sonra Osmanlı Devleti, Eflak-Boğdan Beylerinden kalelerin güçlendirilmesini ve köprü yapımı çalışmalarının başlamasını istedi. Ayrıca İsmail'e 800 amele ile 250 at arabası gönderilmesi yönünde isteklerde bulundu. Geçen yıla göre isteklerin azaldığı görülüyordu⁷². Rusya'nın bu anlamda Osmanlı Devleti üzerinde oluşturduğu baskının başarılı olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Osmanlı Devleti İ. Severin'in faaliyetlerini de yakından takip ediyordu. Boğdan Beyi Al. Mavrocordat, Boyarlara İ. Severin ile ilişki kurmalarını yasaklayarak ona karşı gözle görülen düşmanca bir tavır takındı⁷³. Al. Mavrocordat'ın Rus konsolosuna karşı dost olmayan tavrına ve Osmanlı Devleti'ne sadık olma çabalarına karşı İ. Bulgakov, Rus Hükümeti'nin Eflak-Boğdan Beylerini Osmanlı Devleti'ne karşı destekleme kararına uyararak, 2 defa, 1784 yılının Mart ve Ağustos aylarında onun azledilmesini engelledi⁷⁴. Bu konuda İ. Severin'e bilgi veren Bulgakov, İstanbul'daki Fenerli aileler ve Boğdan'da toplanan paraların değil kendisinin onun yerinden alınmasını engellediğini bildirdi. Bununla birlikte Bulgakov İ. Severin'e Al. Mavrocordat'a tek sağlam dayanağının Rusya olduğunu fakat bunu her türlü hak etmeyi bilmesi gerektiğini anlatmasını istedi⁷⁵. Bu sayede Bey'in Rus desteğini kaybetmemek adına hareket etmesiyle Boğdan'da Rus nüfuzunun artırılması mümkün olabilecekti.

⁷¹ Grosul, *a.g.e.*, s. 84.

⁷² *Dokümente, a.g.e.*, s. 27-28.

⁷³ Al. Mavrocordat, halkın gözünde Severin'i küçültmeye çalışıyordu. Severin'in 1 Nisan 1784'te Bulgakov'a yazdığı mektupta buna bir delildir. Mektupta Severin başından geçen bir olayı şöyle anlattı. "*Dün, kutsal paskalya gününde Boğdan Beyini ziyaret ettim. Eve dönüştü evimi insanlarla kuşatılmış buldum. İnsanlar diz çökerek kendilerine salıncak yapmalarına izin verilmesini Bey'den rica etmemi istediler. Bu yüzden halkı memnun etmesi isteğiyle bir kişiyi ona gönderdim. Ama o sinirlenerek salıncakların anında kırılmasını emretti. Bana ise şu cevabı gönderdi. Eğer halk doğrudan kendisine başursalarımı buna izin verebilirmiş. Fakat bunu Rusya konsolosundan istedikleri için lütfedemezmiş". A. Girs, "Moldavia i Valakhia Pered Turetskoi Voinoi 1787 g.," *Russkaya Starina*, v. 96 (1898) St.Peterburg, s. 637. Aslında Bey'in bu şekilde davranması anlaşılabilir bir durumdu. Rus konsolosunun isteğiyle istediklerini yapabileceklerini gören halkın, bundan sonra konsolosa olan ilgileri ve ona bağlılıkları artabilir ve Bey'in otoritesi sarsılabilir.*

⁷⁴ *Dokümente, a.g.e.*, s. 28.

⁷⁵ Grosul, *a.g.e.*, s. 85.

Boğdan'daki konumunu güçlendirmek isteyen Osmanlı Devleti, Mavrocordat'ı azletti. Azledilme nedeni olarak da Reisülküttap, Rus büyükelçiliğinin baş tercümanı Pizani'yi davet ederek Boğdan Bey'inin kötü yönetiminden dolayı azledilmesine mecbur kalındığını bildirdi⁷⁶. Bulgakov, bir kez daha anlaşmanın ihlal edilmesine kararlı bir şekilde itiraz etti. Bulgakov, yeni atanan Boğdan Beyine II. Aleksandru Mavrokordato'ya Rusya'nın siyasi politikasının rotasına uyması, İ. Severin ile uyum içinde çalışması ve Al. Mavrocordat gibi kendileriyle ilgili işleri zorlaştırmaması yönünde uyardı. Bulgakov ayrıca Yaş'ta bulunan konsolos yardımcısı İ. Selunskiy'e Bey'in güvenini kazanmasını emretti⁷⁷.

1785 Mayıs'ının sonunda beylerin değişmezliği meselesi konusunda mücadele iyice arttı. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin Eflak Bey'i Mihail Suzzo'yu ve yakınlarda tayin ettiği II. Aleksandru Mavrokordato'yu değiştirme niyetinde olduğu söylentilerinin çıkmasıydı. Beylerin ikisi de Rusya'ya karşı olumlu tavır içindeydi. Severin'in yazdığı raporda da Eflak ve Boğdan beylerinin ve boyarlarının Rusya'ya sadık olduklarını ve Rusya ile ticari ilişkilerin genişletilmesi sayesinde beyliklerdeki ekonomik durumun bariz şekilde iyileşmiş olduğunu rapor ediyordu. Bu nedenle Rusya'nın nüfuzunu bölgede arttırmak için onların görevlerinde kalmaları önemliydi⁷⁸. 1 Temmuz 1785'te Bulgakov, Severin'e Kaptan Paşa'nın himayesindeki donanma dragomanı Nikolay Mavroyeni'yi beylerden birinin yerine getirmek adına Padişah'tan izin aldığını, önce Boğdan beyini görevinden almak istediklerini fakat Bab-ı Ali'nin buna karşı geldiğini, sonra Eflak beyini görevinden almak istediklerinde de kendisinin buna engel olduğunu, bunu yaparken de Mavroyeni gibi hilelere başvurmadığını⁷⁹, beylerin değişmeyeceği yönünde Osmanlı bakanlarının verdiği sözü tutacaklarını düşündüğünü bildirdi. Bulgakov, Severin'e onu bilgilendirmek için gönderdiği mektup konusunda Eflak ve Boğdan beylerine bilgi vermesini istedi. "... onu beye gizlice okuyabilirsiniz ki, onu ne kadar himaye ettiğimiz ve Rusya'ya ne kadar minnettar olduğunun farkına varsın, bize ebediyen sadık olsun... Bunları Boğdan beyine de sözlü bir şekilde iletebilirsiniz. Onlar artık uzun bir süre rahat olabilirler çünkü olup

⁷⁶ *Dokümente, a.g.e.*, s. 28.

⁷⁷ Grosul, *a.g.e.*, s. 85-86.

⁷⁸ Grosul, *a.g.e.*, s. 86-88.

⁷⁹ Mavroyeni Bey olabilmek adına Bulgakov'u ikna edebilmek adına, İngiliz elçisini aracı olarak kullanıp Bulgakov'a mektup vermek istediği gibi, kuzenini Rus elçiliğinin dragomanı Pizani'ye göndererek, Bey olabilmesi için onay verilmesini istedi. Girs, a.g.m., s. 26-21; Girs, "Moldavia i Valakhia ...", s. 640-641. Bu olay oldukça önemlidir. Bey olabilmek adına Rus elçisinin desteğini almanın önemini ortaya koyması bakımından güzel bir örnektir.

bitenlerden belli oluyor ki Bab-ı Ali ben olmadan onları değiştirmeye cesaret edemedi, ileride de edemeyecek”⁸⁰. Bulgakov İstanbul’daki gelişmeler hakkında Beyleri bilgilendirerek, görevlerinde kalmalarını kendilerine borçlu olduğunu göstererek, onların Rusya’ya yakınlaşmasını sağlamayı amaçlıyordu. Bulgakov’un ifade ettiği gibi girişimleri başarılı oldu. Her iki beyde görevlerinde kaldı.

Bulgakov, İ. Severin’e Kasım ayında gönderdiği mektupta, Beylerin değişmelerine ikinci defa engel olduğunu yazdı ve Beyleri kastederek şunları söyledi:

“Ben her fırsatta onlara yardım ediyorum, eğer onların vefası bizim onlar için çabalarımız kadar olsaydı, onlar ve beylikleri bu kadar iflas etmeyeceklerdi... bakanlık ne kadar reddetmeye çalışsa da ben ifademi sundum ve onlar nihayet değişiklik yapmaya cüret edemediler, ileride ne olacağını bilmiyorum ama her halde buraya beyler için şikayet mektubu gönderilmesine çalışıyorlar, bunların hepsini ona anlatmanızı ve çabalarımı esirgemeyeceğimi iletmenizi rica ediyorum”⁸¹

Bulgakov İstanbul’daki gelişmelerden beyleri haberdar ederek onların görevlerinde kalmalarını kendisine borçlu olduklarını bilmelerini sağlayarak onlar üzerinde baskı oluşturarak beyliklerde Rusya’nın nüfuzunu arttırmaya çalışıyordu. Bunun etkili olduğunu söylemek de yanlış olmasa gerekir. Çünkü Beylerin tutum ve davranışlarından memnun olan Rus yönetimi Bulgakov’a Eflak beyinden övgü dolu sözlerle bahsederek ondan Eflak ve Boğdan Beyinin değiştirilmelerine engel olmasını istedi. Aldığı emir sonrasında 15 Mart 1786’da Severin’e bilgi veren Bulgakov, 26 Şubat oturumunda Kaptan Paşa’nın Mavroyeni’yi Eflak Beyi olarak tanıtmak istediğini ama onu bey yapmadıklarını ileride de yapmayacaklarını düşündüğünü, değişiklik hakkında artık konuşmadıklarını belirttikten sonra bunları beye anlatmanızı rica ediyorum dedi. Bulgakov her ne kadar görev değişikliği yapacaklarını düşünmüyorum dese de birkaç gün sonra Osmanlı Devleti, elçiliğe haber vermeden Eflak Beyi Mihail Suzzo’yu görevinden aldı⁸². Mihail Suzzo’nun görevinden alındığını bildiren fermanda Osmanlı Devleti, Beyin kendi ricası üzerine istifasını kabul ettiğini açıkladı. “*Sadık hizmetinden ve ona teslim edilen ülkede*

⁸⁰ Girs, a.g.m., s. 23; Girs, "Moldavia i Valakhia ...", s. 638-639.

⁸¹ Girs, a.g.m., s. 33-34.

⁸² M. Suzzo'nun görevinden alınmasından sonra Severin Bulgakov'a gönderdiği mektupta "Bükreş'te halkın Osmanlı Devleti'nin anlaşmalara aykırı davranmaya nasıl cesaret ettiğini konuştuğum ve Rus sarayının bu olayı nasıl karşılayacağını merakla beklediğini" yazdı. Girs, "Moldavia i Valakhia ...", s. 647; Girs, a.g.m., s. 34-35. Bu değişiklik beylerin koruyucusu rolündeki Bulgakov'un konumunu sarsabilirdi. Eflak-Boğdan halkı ve boyarlarının Rusya'ya güvenini azaltabilirdi.

*özverili yönetiminden ötürü memnun olup lakin kendi isteğine karşılık ve ayrıca hastalıklı durumuna ve görevdeyken gösterdiği çabalara saygı duyarak, kendisine dinlenmeyi ihsan eder. Boyarlara kendisine bakmalarını ve emekliliğe ayrılışını onur ve şanla uğurlamalarını emreder*⁸³. Bu ferman, Osmanlı Devleti'nin Bey'in değişikliğinin keyfi olmadığını göstererek, Rusya'dan gelebilecek tepkileri engellemek adına hareket ettiğini gösteriyordu.

M. Suzzo'nun beklenmedik bir şekilde uzaklaştırılması Bükreş'te çeşitli söylentilere neden oldu. İ. Severin'in bildirdiğine göre Osmanlı Devleti'nin anlaşmayı ihlal etmeyi nasıl göze aldığına şaşırduklarını, uzaklaştırmayı nasıl izah edeceğini bilmediğinden, fermanda Bey'in kendisinin hastalık nedeniyle istifa ettiğini, hâlbuki Bey'in sapa sağlam olduğu konuşulmaktaydı. İ. Severin M. Suzzo'nun fermanı almasından bir gün sonra O'nu ziyaret etti. M. Suzzo, kendisine dostça davrandıklarından dolayı müteşekkir olduğunu tekrar tekrar dile getirerek elçinin ona yaptığı "iyilikleri" hiç unutmayacağını söyledikten sonra, İ. Severin'e Bulgakov'a acele olarak haber vererek, uzaklaştırmaya karşı gelmemesini rica etti. Osmanlı Devleti'nden çekinen M. Suzzo, gereksiz yere Osmanlı Devleti'ni kızdırmaya gerek olmadığını bildirdi⁸⁴. M. Suzzo, Osmanlı Devleti'nin Bulgakov'un girişimleriyle belki de kendisinin Rus taraftarı olduğunu düşünmesinden çekiniyordu. Bu durum beylerin Rusya'nın himayesine güvenerek hareket etmesinin büyük cesaret gerektirdiğini ortaya koyuyordu. Bölgedeki nüfuzunu korumak adına bu değişiklik Osmanlı Devleti için oldukça önemliydi.

Osmanlı Devleti M. Suzzo yerine Rus aleyhtarı N. Mavroyeni'yi Eflak Bey'i olarak görevlendirdi⁸⁵. Bu olay, beylerin koruyucusu olduğu iddiasında bulunan Rusya'nın başarısızlığı olarak algılanabilirdi. Bulgakov, Severin'e yazdığı mektupta, yazılı olarak durumu protesto ettiğini, adet olmasına rağmen yeni beyi selamlamak için dragomanını göndermeyeceğini ve kendisiyle de görüşmeyeceğini belirtti. Severin'e işlerin aksamaması için devletimizden her hangi bir emir gelene kadar Ona karşı olağan şekilde davranması gerektiğini bildirdi⁸⁶.

N. Mavroyeni'nin Beyliği sırasında Rusya ile Osmanlı Devleti arasında sorunlar arttı. Mavroyeni, boyarlara İ. Severin ile ilişki kurmalarını yasakladı ve Rus postanesiyle mektup göndermeye kalkanı asarak idam edeceği tehdidinde

⁸³ Grosul, *a.g.e.*, s. 86.

⁸⁴ *Dokümente, a.g.e.*, s. 30.

⁸⁵ Mavroyeni'nin Eflak Beyi olmasına karar verilen görüşmelerde Boğdan Beyi'nin de değiştirilmesi gündeme gelmişse de değişiklik daha sonraya ertelenmiştir. BOA. HAT. 44/1450.

⁸⁶ Girs. a.g.m., 36-37.

bulundu⁸⁷. N. Mavroyeni, kısa sürede Beyliklerin hakları ile imtiyazlarını ihlal etmeye başladı. İ. Severin, endişeli bir şekilde şunları rapor ediyordu. “*Bey Hattı Şeriflerle tanınan tüm hakları, çıkarları ve avantajları ortadan kaldırmaya niyetli*”. Konsolosun hemen hemen her raporunda yerli boyarların ve ruhbanların Beyliklere koruma sağlanması ile ilgili yaptıkları ricalar yer alıyordu. Bu raporlar üzerine II. Ekatarina, Bulgakov’a sürekli olarak, “*sözümüze bağlı olduğumuz*” Eflak-Boğdan Beyliklerine ilişkin tüm yükümlülüklerin yerine getirilmesi için zorlaması ve bir tane bile ihlal durumunda Osmanlı Devleti’ne protesto sunmasını emrediyordu⁸⁸. Bu müdahale sonrası Mavroyeni tutuklanmış olduğu bazı küçük zenginleri serbest bırakıp, verilmeyen maaşları ödedi⁸⁹. Mavroyeni bazı olumlu adımlar atsa da görevinde kalması Rusya için sakıncalıydı. Bundan dolayı Bulgakov, Severin’den beyi değiştirmek için çok dikkatli bir şekilde boyarların onu Osmanlı Devleti ve Rusya Hükümeti’ne şikâyet etmelerini teşvik etmesini istedi. Severin’in bu yöndeki faaliyetleri Mavroyeni’nin dikkatinden kaçmadı. Mavroyeni, Severin’i beylik işlerine karışmasından dolayı Bab-ı Ali’ye şikâyet etti ve onun faaliyetlerini engellemeye çalıştı⁹⁰. Bulgakov’un Mavroyeni’nin değişmesi için yaptığı girişimler İstanbul’daki İngiliz elçisinin de olaya müdahale etmesine neden oldu. Elçi, Rusya’nın hala Mavroyeni’yi kınadığını ve onu azl ettirerek kendi yararlarına birini getirmek niyetinde olduklarını bildirdi. Mavroyeni’nin Osmanlı Devleti’ne sadık ve düzgün adam olmasını çekemediklerini, Eflak’ta istediklerini yaptırılmayacaklarını bildiklerinden onu azletmeye çalıştıklarını fakat antlaşma gereği Rusların sadece reyayı himaye ile ilgili konulara karşıabileceklerini ama voyvodaların azline karşılamayacaklarını bildirdi⁹¹. Bu durum bölgede nüfuzunu arttırmak isteyen Rusya’ya İngiltere’nin çok sıcak bakmadığının ve iki devletin nüfuz mücadelesinde Osmanlı Devleti’nin yanında olduklarının göstergesidir.

Eflak Beyliğinin aksine, Boğdan Beyliğinde Petersburg askeri okulunun eski öğrencisi II. Aleksandru Mavrokordato ile İ. Severin ve konsolos yardımcısı İ. Selunskiy iyi ilişkiler içerisindeydi. Bu durum Osmanlı Devleti’ni rahatsız ettiğinden II. Aleksandru Mavrokordato görevinden alındı⁹² ve yerine eski

⁸⁷ *Dokumente, a.g.e.*, s. 33.

⁸⁸ Grosul, *a.g.e.*, s. 88.

⁸⁹ *Dokumente, a.g.e.*, s. 34.

⁹⁰ Girs, *a.g.m.*, s. 36-37.

⁹¹ BOA HAT. 1442/59227.

⁹² II. Aleksandru Mavrokordato daha sonra Osmanlı Devleti ile Rusya ve Avusturya arasında çıkan savaş sırasında Mart 1789’da kıyafet değiştirerek Kiyev şehrinde II. Ekaterina ile görüştü. BOA, AE. SABH. I, 86/5934. Bu görüşme de Osmanlı Devleti’nin onu değiştirmesinde çok da haksız olmadığının bir göstergesidir.

Eflak Beyi Aleksandr İpsilanti getirildi. II. Aleksandru Mavrokordato Osmanlı Devleti'nin kendisini cezalandırmasından çekinerek, İ. Selunskiy yardımıyla Rusya'ya kaçtı⁹³. Osmanlı Devleti durumu protesto ederek, Rus Hükümeti'nden, Mavrokordato'nun kaçmasına ve Osmanlı tebaasının Rusya'ya göçmelerine yardım etmesinden dolayı konsolos yardımcısı Selunskiy'in⁹⁴ görevinden alınmasını ve Mavrokordato'nun da iadesini istedi. Bu arada Boğdan Beyi Aleksandr İpsilanti gönderdiği kaimede Rus konsolosunun elindeki berat ve yapılan antlaşmalar gereğince Rusya'nın ticareti ve Rus tüccarlarına dair işleri idare etmeye memur iken Beye ait memleket işleri boyarlar ve halk ile ilgili antlaşma maddeleri dışındaki işlere de karıştığını bildirdi. Boğdan Beyi Aleksandr İpsilanti ayrıca konsolosun Rusya himayesinde olup vergiden muaf olanlara çarşı pazarda et, ekmek ve diğer eşyaları satmaları konusunda müdahalelerde bulunduğunu yazdı⁹⁵. İki ülke arasındaki gerginliğin çoğaldığı bu dönemde Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a olan ilgisi arttı. II. Ekaterina'nın, 1787'de Kırım'a yaptığı geziye İ. Severin'in maiyetiyle birlikte katılmasını istemesi de bunun bir kanıtıdır. Severin, II. Ekaterina ile Potemkin'e Eflak ve Boğdan boyarları ile ruhban sınıfının teşekkürlerini ve Rusya'nın kendilerini ve ülkeyi himaye etmesine ve korumasına devam etmesini istediklerini içeren mektuplar verdi. II. Ekaterina, Severin'den mektupları yazanlara, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı himaye etmekten vazgeçmeyeceği yönünde cevap vermesini istedi. Ayrıca Rusya'ya bağlı olan boyar ve din adamlarına değerli hediyeler gönderdi⁹⁶. Hediyeler ve himayenin devam edeceği yönündeki cevap, Boyarlar ve din adamlarının Rusya'ya bağlılıklarının devam etmesi açısından önemliydi. Bu sayede Rusya'nın bölgedeki nüfuzu artabilirdi.

II. Ekaterina'nın Kırım seyahati ve bu seyahatte II. Joseph ile buluşmasını kendisine karşı bir tehdit olarak algılayan Osmanlı Devleti Ağustos ortasında Bulgakov'dan, Kırım'ın geri verilmesini ve Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında

⁹³ *Dokümente, a.g.e.*, s. 35-36.

⁹⁴ Selunskiy ayrıca Bogdan halkını ikna ederek kendi firarileriymiş gibi Rusya'ya göndermekle, evinde haydutları, hırsızları, serserileri barındırmakla ve onları korumakla suçlanıyordu. Selunskiy'e mektup gönderen Bulgakov, şikâyetlerin sadece Osmanlılardan değil başka yabancı bakanlardan ve Yaş üzerinden geçenlerden de geldiğini belirterek, “*Ben birkaç defa sizi Yaş'a köyleri yönetmek ve ticaret yapmak için gönderilmediniz ve kendi adınıza çiftlik sahibi olamazsınız diye uyarıştım. Gördüğüm kadarıyla bu uyarıları dikkate almamışsınız... bu konularda bir açıklamamız varsa bana açıklayıcı yazı gönderin, beye durumunuzu anlatarak kendinizi savunabilirsiniz, o anlayışlı biri umarım size hak verecektir. Ben tekrar sizin dikkatli olmanızı ve kendinizi ilgilendirmeyen işlere karışmanızı rica ediyorum*” diye yazdı. Girs, a.g.m., s. 40-42.

⁹⁵ BOA, HAT. 19/888.

⁹⁶ Grosul, a.g.e., s. 89-90.

imzalanan antlaşmaların iptalini kabul etmesini istedi. Bulgakov'un bu istekleri reddetmesiyle Osmanlı Devleti onu ve maiyetini Yedikule'ye hapsederek Rusya'ya savaş ilan etti. Savaş ilanından sonra Osmanlı Devleti, N. Mavroyeni'den Rus Konsolosu İ. Severin'in de tutuklanmasını ve sınır dışı edilmesini istedi⁹⁷. Severin, Mavroyeni tarafından Selunskiy de Boğdan Bey'i tarafından tutuklanarak, sınır dışı edildiler⁹⁸.

Rus Devlet Konseyi, Kasım ayında Eflak ve Boğdan'ın bağımsız hale getirilerek, Osmanlı Devleti ile arada tampon bölge oluşturma kararı aldı. Aslında bu düşünce II. Ekaterina tarafından II. Joseph ile 1781'de yapılan ittifak görüşmelerinde gündeme getirilmişti. Savaşın başlamasının ardından Rusya Şubat 1788'de Eflak-Boğdan halkına Rus ordularını desteklemeleri için milis alayları kurmaları adına manifesto yayınladı. Manifestoda Rusya, Ortodoksları, Müslümanların boyunduruğundan kurtarmak için harekete geçtiklerini belirtiyordu. Ayrıca Eflak-Boğdan'ın Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden kurtarmak adına destek isteniyordu⁹⁹.

Osmanlı Devleti savaş sırasında Avusturya yanlısı siyaset izleyen Boğdan Beyi Aleksandır İpsilanti'yi görevinden aldı¹⁰⁰ ve yerine daha önce devlete sadakatle hizmet etmiş olan eski Eflak Beyi Manol'u Boğdan beyliğine atadı. Devlet Manol'dan Eflak Beyi Mavroyeni ve Eflak başbuğu vezirazam ile birlikte hareket ederek Boğdan'ı düşman işgalinden kurtarmasını istedi¹⁰¹. Boğdan Beyi Manol ve Eflak Beyi Mavroyeni'nin tüm çabalarına rağmen Eflak-Boğdan toprakları Rus ve Avusturya orduları tarafından işgal edildi. Rusya savaşta önemli başarılar kazansa da müttefiki Avusturya'nın yaşadığı başarısızlıklar, II. Joseph'in ölmesi ve yerine savaşa devam etmeyi düşünmeyen kardeşi II. Leopold'un geçmesi, Fransa'da çıkan ihtilalin Avrupa'yı tehdit etmesi, Osmanlı Devleti'nin İsveç ve Prusya ile ittifak görüşmeleri Rusya'yı barış yapmaya zorladı¹⁰². Osmanlı Devleti ile yapılan savaştan ilk olarak Avusturya çekildi. Avusturya 1791'de imzaladığı Zıştovi Antlaşmasıyla Eflak'ı Osmanlı Devleti'ne iade etti. Bu durum Rusya'yı oldukça rahatsız etti. Viyana'da bulunan Potemkin, II. Ekaterina adına itirazda bulunarak, Eflak'ın

⁹⁷ *Dokümente, a.g.e.*, s. 36-37.

⁹⁸ *Girs, a.g.e.*, s. 44.

⁹⁹ *Dokümente, a.g.e.*, s. 38.

¹⁰⁰ *Uzunçarşılı, a.g.e.*, s. 76.

¹⁰¹ BOA Cevdet Eyalet-i Mümtaze (C.MTZ) 11/35.

¹⁰² Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1792*, Çeviren: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 34.

sadece Avusturya orduları tarafından değil, ortak ele geçirildiğini bundan dolayı da Rusya'nın da onayı olmadan onu Osmanlı Devleti'ne iade edemeyeceklerini bildirdi. Buna rağmen Avusturya Eflak'ı Osmanlı Devleti'ne vermeye razı oldu¹⁰³. Rusya, Osmanlı Devleti ile yaptığı barış görüşmelerinde Eflak ve Boğdan'ın bağımsız olmaları konusunda ısrarlı olmasına rağmen, İngiltere ve Prusya'nın giderek artan düşmanca yaklaşımları ve bu devletlerle ortaya çıkan savaş tehlikesi karşısında Eflak-Boğdan konusunda Küçük Kaynarca Antlaşmasında alınan kararlar geçerli kalmak kaydıyla Beylikleri geri vermek zorunda kaldı¹⁰⁴.

Rusya Osmanlı Devleti ile yaptığı barış görüşmelerinde Boğdan üzerine odaklandı. II. Ekaterina, Rusya adına görüşmeleri yürüten A. A. Bezborodko'ya, Boğdan için Küçük Kaynarca Antlaşmasında elde edilenlerin üstüne, Boğdanlıların çıkarına çeşitli kazanımlar ve kolaylıklar elde etmesi yönünde emirler verdi. Rusya'nın Boğdan'ın refahına özellikle önem göstermesinin nedeni, Turla Nehrinden Boğdan ile ortak sınırın çizilmesiyle Boğdan üzerinden Güney-Doğu Avrupa'nın diğer bölgelerinde Rusya'nın nüfuzunu arttırmak için zemin hazırlamaktı. Bundan dolayı Boğdan için kazanımlar elde etmek ilerisi için oldukça önemliydi. Osmanlı Devleti de Rus nüfuzunun artmasını engelleme çabası içerisindeydi. Görüşmeler sırasında Osmanlı Devleti, tercümanlarından olan ve Rus düşmanlığı ile bilinen Alexandru Muruzi'yi Boğdan Bey'i olarak atadı. Görüşmeler sırasında Ruslara karşı düşmanca tutum gösteren Muruzi, Boğdan için 2 yıl vergilerin ödenmemesine şiddetle karşı çıktı. A. A. Bezborodko, II. Ekaterina'ya yazarken, Muruzi için, "*Rusya'ya karşı bir derdi ve garezi olan Allah'ın belası Osmanlı*" ifadesini kullanıyordu. Bununla birlikte bir an önce Boğdan tahtına geçmek için barış antlaşmasını imzalamakta çıkarı olan, "*görünümü düzgün ve oldukça mantıklı konuşan*" bir adam olduğunu belirtiyordu. Rusya, Muruzi'nin Boğdan Beyliğine atanmasını Eflak ve Boğdan'daki nüfuzunu arttırmak açısından ciddi bir tehlike olarak görüyordu. Bezborodko'ya cevaben II. Ekaterina şunları yazıyordu "*Mektubunuzdan anlıyorum ki O, barışı engellemekten ziyade, barış imzalanmasından sonra nahoş ve bize karşı kötü niyetli bir bey olacaktır.*" Bununla birlikte Osmanlı Devleti ile ilişkileri gerginleştirmemek ve barış antlaşmasının başarıyla sonuçlanması adına, Osmanlı Hükümetine Muruzi'yi beylikten almayı istemeyi ya da Muruzi'ye Rusya'ya yönelik tutumunu değiştirmesi için baskı yapmasını öneriyordu.

"Tercüman Muruzi için size söyleyeceklerim şunlar, Boğdanlılara iyi davranmaz yahut da işlerimiz ve bize karşı kötü niyetliyse, kanımca, sadrazama

¹⁰³ *Dokümente, a.g.e., s. 38.*

¹⁰⁴ *Grosul, a.g.e., s. 95-96.*

sevimli görünen bu adamın zeki olsa da, dert ve garezini saklamayıp, iki imparatorluğun barışı konusunda özen göstermediğini kendisinin görevden alınıp başkasının gönderilmesinin daha iyi olacağı fikrini telkin ediniz, ya da, bizzat kendisini, en ufak bir yanlışta Boğdan'da kendisine tahammül etmeyip, başkasını talep edeceğiniz konusunda korkutunuz.”

Bezborodko, bu mektuptan sonra, II. Ekaterina'ya yazdığı mektupta, Muruzi'nin damadı Boğdan'da Devlet Hazinedarı olan Sturdzu aracılığıyla Beye korku salmak için tüm uyarıları yaptığını yazdı. Muruzi, Boğdan tahtı için haklarını korusa da, genel itibarıyla Yaş müzakereleri Rusya'nın teklif ettiği şartların kabul edilmesiyle sonuçlandı¹⁰⁵.

Yaş Antlaşmasıyla;

İki devlet arasında daha önce imzalanan (1774-1779-1783) anlaşmalarda Eflak-Boğdan memleketlerinin menfaatine olan maddeler geçerli olacaktı. Boğdan Beyliği için vergi olarak yazılı olanların dışında nakit para veya başka bir nesne talep edilmeyecekti. Ayrıca Boğdan Beyliği savaş süresince ve bundan sonraki 2 yıl için her türlü vergiden muaf tutulacaktı¹⁰⁶. Bunun dışında beylik halkına imtiyazlı Rusya'ya göç etme hakkı tanıyıyordu. Göç etmek isteyenler 14 ay içinde eşyalarıyla birlikte göç edebilecekleri gibi eşyalarını Osmanlı reayasından olan akrabalarına ya da yine Osmanlı reayalarına verebilir veya satabilirlerdi¹⁰⁷. Böylece Rusya, Yaş Antlaşmasıyla Karadeniz'deki egemenliğini daha da güçlendirip güney-batı sınırını Turla Nehrine kadar genişletiyordu. Yaş Antlaşmasıyla Rusya, Eflak ve Boğdan'da Osmanlı egemenliğini zayıflatmayı ve kendi nüfuzunu arttırmaya yönelik önemli kazanımlar elde etti¹⁰⁸. Barışın imzalanmasından kısa bir süre sonra Rusya, Severin'i prensliklere genel konsolos olarak tayin etti. Severin kendisine Yaş'ta daimi ikametgâhını kurarak çalışmalarına başladı¹⁰⁹. Böylelikle Rusya, bölgeyi ve insanları yakından tanıyan Severin aracılığıyla nüfuzunu arttırma çalışmalarına devam etti.

¹⁰⁵ Grosul, *a.g.e.*, s. 97-99.

¹⁰⁶ Rusya ile görüşmeler devam ederken Avusturya'nın da vergi muafiyeti konusunda girişimlerde bulunacağı düşünüldüğünden Osmanlı Devleti, Eflak-Boğdan halkını vergiden muaf tuttu. BOA, HAT, 1393/55688. Böylelikle Osmanlı Devleti, Rusya'nın yanı sıra Avusturya'nın da bölge halkının üzerindeki yükü hafifletip onları yanına çekip bölgede nüfuzunu arttırma girişimini engellemeye çalıştı.

¹⁰⁷ Bu göç kararı Rusya için önemliydi. Rusya bu şekilde göç eden kimseleri eğiterek onları daha sonra bölgede nüfuzunu arttırabilmek için kullanabilirdi.

¹⁰⁸ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, C.1. Ankara, 1953, s. 189-190.

¹⁰⁹ Girs, "Moldavia i Valakhia ...", s. 653.

Sonuç

Küçük Kaynarca Antlaşmasından Yaş Antlaşmasına kadar Osmanlı Devleti ile Rusya arasında ilk olarak Kırım Hanlığı üzerinde nüfuz mücadelesi yaşandı. Bununla birlikte aynı dönemde Rusya hem gündem değiştirmek hem de Kırım Hanlığından sonraki hedefi Eflak-Boğdan'da nüfuzunu artırma çalışmalarına girdi. Osmanlı Devleti'nin Kırım Hanlığının Rusya tarafından ilhakına engel olamadığı süreçte Eflak-Boğdan toprakları çok daha önemli hale geldi.

Bu dönemde Osmanlı Devleti Bey seçiminde dikkatli olmak zorundaydı. Beyin kesinlikle devlete sadık ve Ruslara mesafeli olması şarttı. Bey bölgede Osmanlı çıkarlarını korurken bölgedeki Rus konsolosu ve İstanbul'daki Rus elçisiyle iyi geçinmek zorundaydı. Bey Rus konsolosuyla sorunlar yaşayp Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne baskı oluşturmamasına neden olmamalıydı.

Beyin yönetimde çok dikkatli olması gerekiyordu. Ruslara yaklaşması Osmanlı Devleti'nin tepkisini çekeceğinden görevde kalması mümkün değildi. Rus karşıtı politika izlemesi durumunda bu sefer Rusya'nın tepkisini çekeceğinden görevinden alınması yönünde Rusların baskısı olabilirdi. Beyin Osmanlı Devleti'nde değişen dengeler yüzünden rakip devlet adamlarının faaliyetleriyle görevlerinden alınmaları durumunda Rusya onlara bir sığınma yeri olabilirdi. Bundan dolayı da Beylerin Rusya'yı tamamen karşılıklarına almaları gelecekleri açısından iyi olmayabilirdi. Bir denge siyaseti izleyerek Osmanlı Devleti'ne sadık kalmaları onlar için en güvenilir yoldu.

Ele alınan dönemde Rusların savaşlarda elde ettiği üstünlük, bölgedeki Rus konsolosunun faaliyetleri ve Eflak-Boğdan da halkın yararına yapılan önemli düzenlemelerde Rusların Osmanlılarla yaptıkları antlaşmaların önemli payının olması, Eflak-Boğdan'da Rus nüfusunu her geçen gün arttırdı.

KAYNAKLAR

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Ali Emiri (AE) SABH. I (Abdülhamid I), 1659.
BOA. AE. SABH. I, 86/5934.
BOA. Bab-ı Asafı Divan-ı Hümayun Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A.DVN.DVE.d.) 083/1-160(166)
BOA. A. DVN.DVE.d.092/10-7 (10)
BOA. A.DVN. DVE. 18/35
BOA. Cevdet Hariciye (C.HR.), 6974.
BOA. (C.HR.), 74/3681.
BOA. Cevdet Eyalet-i Mümtaze (C.MTZ) 11/35
BOA. Hatt-ı Hümayun (HAT) 19/888.
BOA. HAT, 22/1066.
BOA. HAT, 44/1450.
BOA.HAT, 1393/55688.
BOA. HAT. 1442/59227.
Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İkinci tab'ı, Dersaadet (Matbaa-i Osmaniye) 1309.
Anderson, Matthew Smith, *Doğu Sorunu 1774-1923*, Çeviren: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.
Decei, Aurel, "Boğdan", *İslam Ansiklopedisi*, cilt:2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997, ss. 697-705.
Dokumente Prvind Istoria Rominei, Colectia Eudoxiu de Hurmuzaki, Rapoarte Consulara Ruse (1770-1796), DIN „Arhiva Politica Externa a Rusiei”, Moscova, Sub Ingridjirea Acad. A. Otetea, Romania 1962.
Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, C.1. Ankara 1953.
Girs, A. A., "İz Proşlogo Rossiyskogo Konsulstva v Yassax", *Rossiya i Blijnyj Vostok*, St.Peterburg 1906, ss. 1-46.
_____, "Moldavia i Valakhia Pered Turetskoi Voinoi 1787 g.," *Russkaya Starina*, v. 96 (1898) St.Peterburg, ss. 633-655.
Grosul, G. S. , *Dunayskie Knyazhestva v Politike Rossii, 1774-1806*, Kişinev 1975.

- Jelawich, Barbara, *Balkan Tarihi 1*, Çeviren: İhsan Durdu, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- Jorga, Nikolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, cilt:5, Çeviren: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- Karasu, Cezmi, “XIX. Yüzyılda Rusların Eflak Boğdan İşgalleri” *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, c.12. Ankara 2002, ss. 741-749.
- Karpat, Kemal, “Eflak”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 10, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 466-469.
- Kesselbrenner, G. L., *Hronika Odnoy Diplomaticeskoj Karyeri*, Moskva 1987.
- Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- _____, “Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Turkish Studies*, volume 1/2, Ankara (fall 2006). ss. 153-171.
- Markov, Demetrius Dvoichenko, “Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1807”, *Slavic and East-European Studies*, Vol. 8, No: 3/4, (Autumn-Winter 1963), Canada, ss. 200-229.
- Maxim, Mihai, “Voyvoda”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul 2013, ss. 127-129.
- Panaite, Viorel, “Haraçgözarların Statüleri: XV. Ve XVIII. Yüzyıllarda Eflak-Boğdan ve Transilvanyalılar Üzerine Bir Çalışma”, *Osmanlılar*, cilt: I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 373-383.
- Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler, 110 Yıllık Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, cilt:4, kısım: I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Yüksel, Sinan, “1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi”, *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı 23 (2017/1), İstanbul 2017, ss. 99-122.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, cilt:6, Çeviren: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.